

do □ со □ то □ то_србија

међународна радна група за
документацију и заштиту
грађевина, места и целина
модерног покрета
Минимални документациони досије 2003

Саставила: национална радна група Србије

0.1 Фотографија објекта

PHOTO: Aleksandar Stojkovic

наслов фотографије: Градска управа града Панчева
извор: **Александар Стојковић**
датум: 23. јануар 2020. године

Шифра у локалној бази података
ADM-RS-026-b-0007

1. Идентитет објекта	3
1.1 данашњи назив објекта Градска управа града Панчева	4
1.2 варијантни или претходни/оригинални назив Зграда средске управе, Градска већница у Панчеву, Зграда Скупштине општине Панчево, Зграда општине Панчево, Градска управе града Панчева.	4
1.3 назив улице и број Трг краља Петра I, 2-4	5
1.4 град Панчево	6
1.5 покрајина/општина Војводина/Панчево	7
1.6 поштански број 26000	8
1.7 држава Република Србија (Здање подигнуто у време СФРЈ)	9
1.8 позиција у оквиру националног координатног система: 44°52'13.0"N 20°38'25.2"E	10
1.9 класификација/типологија ADM – административни објекат	11
1.10 статус и датуми заштите: Здање се не налази под заштитом.	12
2 Историјат објекта	
2.1 оригинални нацрт/намена По типологији и примењеним градитељским мотивима, зграда данашње Градске управе града Панчева спада међу значајније примере модерне архитектуре у Србији. Ово здање је прво модернистичко остварење у граду Панчеву. Датира из прве половине шездесетих година двадесетог века и једно је од многобројних остварења истакнутог хрватског архитекте Казимира Остроговића (1907-1965). Здање је подигнуто за потребе смештаја управе Среза, током чијег се расформирања упоредо завршава здање, те се у његове просторије усељава новообразована Скупштина општине Панчево. Здање је препознато у литератури и као <i>Градска вијећница</i> Казимира Остроговића. С обзиром на то да су се претходно административни и правни послови одвијали у деветнаестовековној згради Магистрата (Данашњи Народни музеј у Панчеву) нови објекат требало је да одговори духу СРФЈ, као и да, сходно државној идеологији, буде универзално и модернистичко, здање које је визуелно требало да одговори времену, политици и етнички богатом становништву општине Панчево.	13
2.2 датуми: наруџбина/завршетак У Панчеву је 14. августа 1944. године формиран Срески народноослободилачки одбор, који је доношењем Закона о установљењу и устројству Аутономне покрајине	14

Војводине ушао у састав Панчевачког округа, те су се с годинама оснивали одсеци, савети и најзад секретаријати Среза. Архитекта Казимир Остроговић пројектује градску већницу за Срез 1960. године, убрзо након чега почиње и изградња. Доношењем новог Устава СФРЈ 1963. године и Уставног закона о спровођењу Устава СРС, наставља се процес демократизације и развијање средске и локалне самоуправе, те је почетком јуна 1963. године образована Скупштина среза Панчево. Међутим, она престаје да врши своју функцију већ 31. марта 1965. године, када у Војводини долази до званичног укидања срезова, те се, у новоизграђено здање усељава Скупштина општине Панчева. Није извесно да ли је Остроговић одабран од стране Среза због претходно изведене Вијећнице у Загребу или путем конкурса, с обзиром да нам те информације нису доступне. Према подацима Индекс књиге Историјског архива у Панчеву из 1958. године (Деловодник број 3088) издат је општински рачун у износу од 200.000 динара, који је у директној вези са наведеним именом Остроговић Казимир, али како детаљнијих списа у архиву нема, претпоставља се да је то један од рачуна који је Срез требало да исплати у вези са градњом здања.

2.3 пројектанти архитектуре и други пројектанти

15

Аутор пројекта за седиште Среза је хрватски архитекта Казимир Остроговић, али детаљи конкурса, као и комисије нису ни познати, ни доступни, како у Историјском архиву града, тако ни у стручној литератури.

2.4 остале особе или догађаји везани за објекат

16

Најважнији урбанистички подухват било је послератно уређење језгра града као важне тачке Војводине. Захтеван је развој Панчева због јаке индустријске зоне на периферији, као и чињенице да је претходно Панчево било један од најважнијих трговачких центара због обале Тамиша у непосредној близини центра града. Објекту је претходило документовано прилагођавање терена у виду рушења околних пословних објеката и ископина на тргу "Краљ Петар први" првенствено по налогу Среза, док је први управник општине у периоду изградње био Војин Гаргента (1961-1964), кога је наследио Миленко Станић (1965-1969). Током шездесетих година претходног века, здање се знатно разликовало од своје војвођанске околине, али је идејно одговарало изгледу претходно остварене Хипотекарне банке, те је званично отпочет модернистички стил градње у Панчеву. Здање је тек даљом урбанизацијом града уклопљено у окружење.

2.5 значајне измене са датумима

17

Сходно савременим потребама, током година су на објекту извршене физичке промене, али како здање није ни у каквом програму заштите, очигледан је знатно већи утицај произвољних решења на фасади него што би у супротном било дозвољено. Нестручне и неадекватно предузете мере на здању се огледају последњих деценија у виду произвољне и неравномерне промене прозорских окана, када уз оригинално постављене стоје савремени пе-ве-це прозори, чинећи естетски неадекватну целину. Једна од измена догодила се током претходне деценије, када је излаз на балкон градоначелникове канцеларије самоиницијативно зазидан. Највећа измена десила се у доњем, једносратном делу здања, са западне стране, према улици Генерала Петра Арачића. Уз обод југозападног дела здања налазио се узан пролаз, који је водио до архиве у приземљу. Просторије архиве су се протезале уз саме унутрашње ободне источног и југоисточног дела здања, одвојене од хола импровизованом преградом ширине до два метра од зида, испод градоначелникове канцеларије на спрату. Ове импровизоване просторије су од краја осамдесетих до 2009. године пружале услуге писарнице и делимично архивског простора, с обзиром да је највећи део грађе у пребачен у сутерен због све већег обима грађе. Локали у приземљу двосратног дела грађевине у међувремену су, током промена власти, мењали своје функције, те су од првобитне самопослуге почели бивати у служби РГЗ – Катастра непокретности до почетка двехиљадитих година, од када су напуштени и

запуштени до пропадљивости. Тада се већ јасно показала незаинтересованост за улагање и начелно срозавање у девастацију која и даље траје, сходно чињеници да се здање не одржава прописно. Позитиван исход остварен је комплетним преуређењем поменутог простора од стране панчевачког архитекте Бојана Грубанова, победника конкурса 2008. године, према чијем су плану преуређене просторије у сврхе Услужног центра, писарнице савременог типа. Интересантна је чињеница да је постојао још један, мањи атријум, постављен супротно у односу на главни који је и данас у функцији, а паралелно са данашњим Услужним центром. Мањи је преграђен, па се на његовом месту данас налазе невелике просторије у виду шалтера и степениште које води до Мале сале за венчања на првом, а у продужетку све до трећег спрата, где су накнадно затворене и зазидане, иако су првобитно водиле до последњег спрата. Ентеријер је у бити остао исти. Део оригиналног намештаја који је замењен савременијим сачуван је од стране запослених у помоћним просторијама.

2.6 **данашња намена**

18

Градска већница је од свог оснивања до данас задржала истоветну функцију седишта градске управе и свих административних и услужних делатности исте. Од деведесетих година двадесетог века четврти и пети спрат вертикалне куле здања дати су на коришћење Министарству Републике Србије за јужнобатански округ и Министарству финансија (Пореска управа Панчево) који су се званично иселили из просторија почетком 2020. године.

2.7 **постојеће стање**

19

Последњих деценија намећу се проблеми техничке природе, услед све чешће потребе за савременијим методама рада и повећањем броја запослених. Опремање пословних простора савременим техничким средствима изискивало је више од оригинално невидљиво спроведене струје, те је проблем решен у виду белих пластичних навлака дуж зидова ходника на сваком спрату вишег дела зграде у циљу прекривања додатних каблова. Истиче се и проблем социјално едукативне компоненте Градске управе кроз недостатак простора у главном холу, који са источне стране фасаде уводи са главног улаза у простор, упркос чињеници да се испред главног улаза налази плато за градске манифестације и масовна окупљања с обзиром да се због спољних фактора одређени део градских дешавања одвија унутар здања. Сачуван је део оригиналног намештаја, који је распоређен по помоћним просторијама или уским, слепим ходницима. Замерке запослених у великој мери не долазе из незадовољства проузрокованог просторним планирањем и оригиналном замисли Остроговића, шта више, неке од његових замисли се глорификују у складу са данашњим потребама и старе замисли о комплетном пословном простору, која је укључивала два функционална атријума, од којих је данас остао само један, те кухињу, мензу и излаз на кровну терасу зарад социјализовања запослених у пријатном и светлом амбијенту. Неке од промена, попут самосталног преграђивања канцеларија и степеништа, као и запостављање зидова ентеријера, инсталација и мокрог чвора, запуштање светларника на првом спрату нижег дела грађевине, делимична промена прозора, неуредног изгледа спољне фасаде, као и преграђивање оригиналног балкона градоначелникове канцеларије, чињенице су, као и показатељ несрећне околности у којој се нашло ово здање.

3 **Опис**

3.1 **Општи опис**

20

Здање Градске управе општине Панчево налази се у самом центру града. Изграђено је на широкој пешачкој зони у непосредној близини некадашње Велике Пијаци, Старе поште (првобитно седиште предратне Хипотекарне банке Југославије) и обале реке Тамиш. Остварена је изузетна вертикална доминантна у односу на нижу основу, којој

у то време ни један други објекат у граду није могао парирати. Архитектура се у обе зграде истиче својом масивношћу. Чиста и чврста грађевина у виду кубуса, армирано бетонских конструкција, хоризонталних прозора и отвореног приземља представља класични интернационално-модернистички рукопис. Здање броји седам спратова вертикале уз два спрата базе, у неформалном смислу састављено је од девет спратова, а последњи води на уређени кров. На југозападу фасаде торња налазе се вертикални брисолеји. Истакнута су два улаза за странке. Трем главног улаза из правца Трга краља Петра Првог је на стубовима, у чему се огледа Остроговићев препознатљив језик. Потпорни, масивни стубови су обложени ситним мозаиком. Други улаз је са супротне стране, из Генерала Петра Арачића, кроз данашњи Услужни центар градске управе. Постоји и узани бочни улаз искључиво за запослене са северне стране здања, усмерен ка градском парку. Сваки спрат здања броји мноштво канцеларија и кровне просторије за стручне семинаре, атријум за социјализацију, а питање архиве решено је у сутерену.

3.2 Конструкција

Остроговић бира скелетну конструкцију, чиме остварује слободу у обликовању спољног плашта грађевине и успостављању везе између њених појединих делова. На пример, бира прелазни елемент у виду застакљене фуге, између двоспратне базе и седмоспратног торња. Улазни трем је на стубовима, у чему препознајемо његов препознатљив језик, такође и у улазном холу. Фасадно платно подељено је на стаклене и камене траке, а са јужне и западне стране зграда је структурирана вертикалним брисолејима који су извесни контрапункт источном и северном прочељу обликованим тракама стакла и камене оплате. Доњу зона нижег дела здања, окренуту према улици Генерала Петра Арачића, заузима Услужни центар. Главни атријум је правоугаоног облика, краћим странама постављен према Услужном центру и Главном холу. Он је заједнички за све јединице ниског објекта, резервисан за отворени парк или башту мањих димензија, око којег су оријентисани дугачки ходници са унутрашње стране. Може му се приступити из главног хола и пролаза кроз Услужни центар, и данас се одржава од стране ЈКП Зеленила. Дуж читавог обима грађевине, испод нивоа земље, налази се сутерен који прати димензије приземља. Он је вишенаменски простор у запуштеном стању, који има намену атомског склоништа, архиве и импровизованих, самовољно преграђиваних просторија без конкретне намене. Сутерен се бори са проблемом честог плављења, па с тим у вези следи замерка да грађа није дигитализована до данас. Није могуће одредити просечну величину панчевачких већничких сала, па чак број канцеларија на спратовима варира, с обзиром да се, судећи, по плановима, може видети широк диверзитет при организацији простора. Неке од канцеларија једнаких су величина, али би се могле наћи две у низу које нарушавају исти. Јединице администрације предвиђене су за виши објекат-кулу, а председништво, већнице, дворане, свечана дворана налазе се у другом, нижем објекту здања. Председништво је свакако у непосредној близини свих сала и администрацији, а простори и холови су скромног изгледа и димензија.

У Градској управи постоје три дворане за састанке од којих је највећа сала лоцирана у приземљу, површине око 240 квадратних метара, а мања сала изнад прве, данас у служби сале за венчања, површине 111 квадратних метара. У згради постоји конференцијска сала, под називом „сала 206“ и налази се на другом спрату, димензија 52 квадратна метра.

3.3 Контекст

Раздобље од 1961. године па све до 1970. године може се оценити као наставак тенденција развијених педесетих година. Проблеми који су се односили на санацију ратних штета и осигурања основне инфраструктуре и зграда за функционисање друштва, били су решени. Захтеван је развој Панчева као јаке индустријске и трговачке тачке Војводине, која је након припајања Србији остала у неокласичном и сецесијском руху. Због те чињенице, шездесетих година претходног века, здање се

знатно разликовало од своје околине, углавном околних једносратница до касније урбанизације центра, па и читавог града. Здање је идејно одговарало изгледу претходно остварене Хипотекарне банке, те је званично отпочет модернистички стил градње у Панчеву.

4 Вредновање

4.1 Техничка вредност

Конструкцијом и начином градње, квалитетом материјала, а најпре функционалном организацијом простора која задовољава потребе радника већ шест деценија, објекат би требало да се уброји међу значајније представнике архитектуре српског модернизма. Форма, маса, структура, материјали, конструктивни и технички детаљи оцртавају се на здању Градске управе у Панчеву, упркос средини која је тада проповедала сасвим другачије естетске замисли. Здање поседује Ле Корбизјеова начела архитектуре у комбинацији са иновативношћу и храбрости Остроговића да у затвореној средини пројектује јединствено здање, у чему се такође огледа велика техничка вредност.

23

4.2 Друштвена вредност

Свака грађевина мора да служи својој намени, али свака предано осмишљена води рачуна и о друштвено-корисној функцији. Архитектура здања Градске управе Панчева била је у служби нових идеолошко-политичких идеја, те је одговарала естетици модернизма. Међутим, нимало није занемарена њена друштвена компонента, која се нарочито огледа у организацији ентеријера, те посебних просторија са социјалном компонентом, с обзиром да је добро функционисање грађевине основна сврха модерне архитектуре. Високо је оцењена и данас од стране запослених.

24

4.3 културна и естетска вредност

Зграда Градске управе Панчева остварује везу са својом градском околином и обједињује техничко-употребну вредност са естетском функцијом. Упркос индивидуалности сваког остварења, пројекат Вијећнице резултат је обједињених инжењерских знања и уметничког талента самог Остроговића, чија су се богата искуства развијала делањем првенствено у домену приморске, те градске архитектуре. У овом делу налазимо узор у претходно подигнутој, средином педесетих година прошлог века, Вијећници у Загребу, одакле Остроговић црпи идејну основу најмодернијег административног простора коју преноси у Панчево, прилагођавајући масивност и висину зони у којој ствара. У овом здању, подједнако је посвећена пажња ентеријеру и екстеријеру, што задовољава и визуелни и употребни значај. Здање је оплемењено уметничким делима различитих ликовних праваца, чиме се доприноси културној и естетској вредности. Осим тога, једнака је вредност и двосратнице основе као и високе пословне куле и функционишу као целина. Усклађен је однос између хоризонталних и вертикалних токова, материјала и конструкције.

25

историјска вредност

Упркос својој функционалности, истакнутим културним, естетским, друштвеним и техничким вредностима, након изградње, Вијећница је дочекана критички негативно од стране јавности, у оно време неспремне да разумеју визионарски напредан дух Остроговића у првом модернистичком здању у граду. Ова чињеница не разликује се умногоме данас, с обзиром да упркос свим вредностима и даље није у процесу заштите и о њој скоро ништа није написано у стручној литератури. Упркос томе, сама историјска вредност огледа се у контексту настајања, визионарском духу и чињеници да ју је подигао Казимир Остроговић, један од најуспелијих хрватских архитеката, остављајући за собом дух Југославије и успона модернизма у претежно деветанестовековној средини, која се активно развија последњих деценија.

26

4.5 генерална оцена:

27

Зграда Градске управе Панчева је по стилској атрибуцији дело модерне, о чему сведоче функционално решење простора, безорнаменталне површине фасада и једноставно обликовани архитектонски елементи. Увођење брисолеја и светларника одраз су, поред модерности, и личног става аутора, као и кровног балкона, атријума, кухиње, самопослуге и других социјалних компоненти који, према речима запослених и данас, могу додатно поспешити радне услове. Значају доприноси оригинални и функционални намештај дизајниран од стране Остроговића, као и прозори, врата и степениште. Смештање здања у сам центар града и сређивање градског платоа испред истог у сврхе градње, уз све политичке, социјалне, естетске, историјске компоненте чини здање у најмању руку комплетним. Непоречно је јединствено у Панчеву и значајно у читавој Војводини. Нажалост, упркос свему наведеном, здање није заштићено законом и склоно је даљој пропадљивости услед немара нестручног кадра.

5 Документација:

28

5.1 главне референце:

1. Веиновић, М. (2007) Панчево на старим разгледницама 1898-1941, Панчево : Завод за заштиту споменика културе.
2. Гласник музеја Баната (Прилози за науку, уметност и културу) 16 (2015) Панчево : Народни музеј Панчево.
3. Живков, С. (2007) "Две вијећнице Казимира Остроговића у контексту њиховог настанка" Уметност Архитектура Дизајн 07, уред. Драган Јеленковић, стр. 55-60, Панчево : Културни центар Панчево.
4. Турато, И. (2008) : Архитектура / Казимир Остроговић, Загреб : Удружење хрватских архитеката (УХА).
5. Туристичка организација Војводине (2012) <https://vojvodina.travel/narodni-muzej-rancevo-rancevo/> (22. 01. 2020).
6. Таловић И. Прозори и врата (2014) <https://www.prozorivrata.com/brisojeji-veomavazan-element-pasivne-arhitekture/> (20.01.2020).

Архивска грађа :

Историјски Архив града Панчева, несређени текст архивског фонда на српскохрватском, Скупштина Среза Панчево (1944-1965), списи : Кутије 234, фасцикли 2446 (1944-1965) ; Књиге : Свеске 304 (1944-1965), остале књиге – 304 свеске (1944-1965). Историјски Архив града Панчева, Индекс књига из 1958. године.

5.2 визуелни материјал у прилогу:

29

Фотографија Александра Стојковића : <https://www.grasing.com/svi-projekti/gradska-opstina-rancevo/>

30

5.3 подносилац извештаја/датум:

Јелена Ненадовић, 23.01.2020.